

บทที่ ๑๑

ความจริงของการดำเนินชีวิต (ต่อ)

แนวคิดสำคัญ

พุทธปรัชญาสอนถึงวิถีชีวิตมนุษย์ที่ดำเนินอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม ตลอดถึงกรรมที่นำพามนุษย์ไปสู่การเกิดใหม่ที่ทุกชีวิตจะต้องได้พบจนกว่าจะถึงความหลุดพ้นหรือเข้าถึงความจริงสูงสุดที่เรียกว่า “นิพพาน”

จุดประสงค์การเรียนรู้

จุดประสงค์นำทาง

มีความรู้ความเข้าใจเรื่องกรรมและการเกิดใหม่

จุดประสงค์ปลายทาง

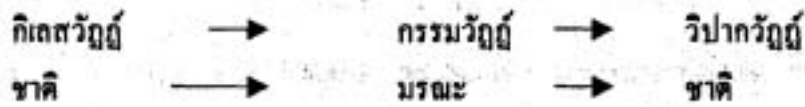
๑. อธิบายกฎแห่งกรรมกับการเกิดใหม่ได้
๒. อธิบายจุดมุ่งหมายของการเกิดใหม่ได้

๑. กรรมกับชีวิต

กฎแห่งกรรม คือ กฎที่ว่าด้วยการกระทำของบุคคล เมื่อบุคคลมีการกระทำทางกาย วาจา ใจ อยู่แสดงว่าบุคคลทำกรรมอยู่ทุกขณะ และกรรมทุกชนิดจะก่อให้เกิดผลเสมอไปตามหลักความ สัมพันธ์แห่งเหตุผล นั่นคือไม่มีกรรมชนิดใดที่ทำแล้วสูญเปล่าหรือไม่มีผล ยกเว้นอโหสิกรรม โดยนัยนี้กระบวนการของกรรมจึงสัมพันธ์กับกระบวนการของชีวิตโดยตลอด ตั้งแต่เกิดจนวาระ สิ้นท้ายของชีวิต

อย่างไรก็ตาม หลักพุทธปรัชญาถือว่าชีวิตไม่ใช่สิ้นสุดเด็ดขาดเมื่อบุคคลตายเพราะทราบเท่าที่บุคคลยังมีภพและกรรมอยู่ชีวิตใหม่หรือชาติหน้าจะต้องมีอยู่ด้วย นั่นคือ ความตายในชีวิต ปัจจุบันจะนำไปสู่การเกิดใหม่ ซึ่งก็จะนำไปสู่ความตายอีกวนเวียนเช่นนี้เรื่อยไป ซึ่งลักษณะความ

สืบต่อเนื่องกันของชีวิตเช่นนี้เรียกว่า "สังสารวัฏฏ์" หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า สังสารวัฏฏ์ ก็คือ กระบวนการสัมพันธ์กันระหว่างองค์ประกอบทั้ง ๓ คือ กิเลส กรรม และผลของกรรม เขียนเป็นรูป ได้ดังนี้

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้ใช้อุปมาอธิบายสังสารวัฏฏ์จักรที่มีอวิชชาและภวตัณหาเป็นจุดศูนย์กลางที่เป็นแกนกลางของชีวิตปุณฺชน มีความแก่และความตายเป็นวงล้อ มีธรรม ๑๐ อย่าง เช่น มีสังขาร และวิญญาณ เป็นต้น เป็นกำหนดหมุนไปในภพทั้ง ๓ คือ กามภพ รูปภพ และอรุพภพ สังสารจักรนี้จะหมุนเรื่อยไปชั่วกาลนาน จนกว่าบุคคลจะรู้แจ้งความจริงอยู่เหนือกฎแห่งกรรมได้ จึงจะหยุดและสิ้นสุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ และตาย

ในประเด็นนี้มีปัญหาที่ควรทำความเข้าใจ คือ สังสารวัฏฏ์หรือชีวิตใหม่หลังจากตายที่เกิดจากผลของกรรมเป็นสิ่งที่ เป็นไปได้เพียงใด และทฤษฎีกรรมสัมพันธ์กับหลักคำสอนวิญญาณอมจะอย่างไร ปัญหานี้มีหลักที่ควรศึกษา ดังนี้

๑.๑ ความตายกับความสิ้นสุดของชีวิต

พุทธปรัชญาและระบบปรัชญาทุกสายในอินเดีย ยกเว้นปรัชญาวัคณิยัม(จารวาก)* ต่างก็ยอมรับการเกิดใหม่ว่า ทุกคนที่ยังไม่รู้แจ้งนิพพานยังไม่บรรลุมกษะ หรือเข้าถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระเจ้าจะต้องเกิดใหม่แน่นอนเพราะความตายไม่ใช่ความสิ้นสุด หลุมฝังศพหรือเชิงตะกอนก็มีไฉ่ที่สุดท้ายที่บุคคลจะไป แต่ยังมีที่อื่นๆ อีก ดังพุทธพจน์ที่ตรัสแสดงถึงความจริงในเรื่องนี้มาเป็นตัวอย่าง เช่น ในธรรมบทกล่าวว่ "เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ผู้มีปัญญาทราบ จะเกิดในนรก" หรือ "สัตว์บางพวกเกิดในครรภ์ บางพวกทำกรรมชั่วเกิดในนรก ผู้ทำกรรมดี ย่อมไปสู่สวรรค์ ผู้สิ้นอาสวะแล้วย่อมปรินิพพาน" หรือในมัชฌิมนิกาย มูลปิณณาสก ที่ว่า "พระอรหันต์ทั้งหลายย่อมทราบและตระหนักดีว่าโลกหน้านั้นมิอยู่ ผู้มีความเห็นผิดจากนี้ชื่อว่า เป็น

* จารวาก เป็น กลุ่มที่มีแนวคิดว่ คนเราเป็นผลรวมจากการรวมตัวของธาตุสำคัญ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม การรวมตัวกันทำให้เกิดสิ่งทีเรียกว่า "ชีวิต" เช่นเดียวกับ น้ำ ข้าว เกล็ดรอกไม้ รวมตัวกันทำให้เกิดแอลกอฮอล์ ดังนั้นเมื่อคนตายทุกอย่างก็จบสิ้น แปรสภาพเป็นธาตุต่างๆ ดังเดิม

ผู้ศักดิ์ค้ำพระอริยเจ้า” หรือ ในปาฐาณราชัญญสูตร ที่ว่า “พระเจ้าปายาสีแห่งเสตัพยนคร หลังจากสนทนากับพระกุมารกัสสปะ แล้วประกาศว่า พระองค์จะสละมัจฉาที่อุณลามกที่ว่า โลกหน้าไม่มีเหล่าสัตว์ที่ผูกเกิด ไม่มี (โอปปาติกะ) ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ห้าชีวิตไม่มี” เป็นต้น

จากหลักฐานที่ปรากฏในพระสูตรต้นคปิฎก ที่ยกมาตั้งแต่จะไม่หนักแน่นพอที่จะยืนยันถึงชีวิตใหม่หลังจากตายและการที่ใครจะปฏิเสธเรื่องนี้ก็ย่อมจะทำได้ยาก เพราะเมื่อขาดเหตุผลและเครื่องมือพิสูจน์ที่เหมาะสมแล้ว การยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใดๆ ย่อมจะทำได้โดยง่าย แต่เมื่อบุคคลเชื่อในศกาคตโพธิสัตถาแล้วก็จะยากที่จะปฏิเสธเรื่องนี้

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือถ้าโลกหน้าหรือชีวิตใหม่หลังจากตายไม่มี หลักคำสอนข้ออื่นๆ ก็จะพลอยล้มเหลวเป็นเทีงไปด้วย เช่น

๑. ชีวิตในอดีตก็จะเป็นอันถูกปฏิเสธไป และการที่คนแตกต่างกันโดยประการต่างๆ นั้นก็เพราะเหตุปัจจัยหรือสิ่งแวดล้อมในชาตินี้เท่านั้น
๒. การบำเพ็ญบารมี ซึ่งต้องการเวลาอันยาวนานหลายสิบชาติ อย่างที่ปรากฏในพระสูตร เช่น เรื่องพุทธเจ้าคชปาเทัญญบารมี ๑๐ เป็นต้น ก็จะเป็นเรื่องเฉพาะในชาตินี้เท่านั้น
๓. กฎแห่งกรรมก็ดูจะไม่ศักดิ์สิทธิ์ยุติธรรมพอ เพราะคนทำดีมากหรือทำชั่วมาก แต่ผลแห่งกรรมนั้นยังไม่มีโอกาสให้ผลเพราะผู้ทำต้องตายเสียก่อน ดังนั้น นักบุญและคนบาปก็จะมีคดีเหมือนกันคือหุยมฝั่งศพเป็นที่สุดท้ายของชีวิตและก็สิ้นสุดลงแต่นั้น
๔. อุดมคติสูงสุด เช่น นิพพานในหลักพุทธปรัชญา รวมทั้งเรื่องโมกษะ จักรवाद และอาณาจักรของพระเจ้าในลัทธิอื่นๆ ก็ดูจะเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากเพราะในชีวิตอันสั้น มีน้อยคนนักที่จะบรรลุถึง ดังนั้น คนมีกิเลสและพระอริยะ จึงมีปลายทางเหมือนกันคือหุยมฝั่งศพ
๕. หลักการของนักวัตถุนิยมที่ว่า “เข้ามาจากฐิติดิน เข้าก็จะกลับไปสู่ที่เดิมแล้วก็เท่านั้น” ก็จะเป็นความจริง หลักธรรมของนักศาสนาและปรัชญาสายจิตนิยมก็เป็นหลักการที่ไม่จริง

โดยนัยที่กล่าวมา เรื่องนี้จึงเป็นหน้าที่ของนักศึกษาที่มีเหตุผล รักในความรู้ความจริงจะใช้ปัญญาและความคิดอิสระพิจารณาใคร่ครองวินิจฉัยด้วยตนเอง การด่วนยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งหนึ่งสิ่งใด ตั้งแต่แรกเริ่มนั้นไม่ใช่วิสัยนักปรัชญาหรือนักศึกษาผู้ใฝ่หาดีจะพึงกระทำ

๑.๒ ความสัมพันธ์ของกฎแห่งกรรมกับวิญญาณอมตะ

หลักปรัชญาฮินดูมีคำสอนว่าวิญญาณของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่รู้จักสิ้นสลาย มีสภาพเป็นอมตะคงอยู่ตลอดไป ดังคำกล่าวที่ว่า "วิญญาณที่ว่างกายเก่าแล้วเข้าสู่ร่างกายใหม่ เหมือนกับบุคคลตักทิ้งเสื้อผ้าเก่า แล้วสวมเสื้อผ้าใหม่ ฉะนั้น" หรือ "ชีวะ(วิญญาณ) อันเดิมนี้ถูกกรรมนำไปสู่ภาวะตายแล้วเกิด เกิดแล้วตายในวงกลมแห่งสังสารวัฏฏ์อันยาวนาน อุปมาเหมือนกับตัวแมลงที่ถูกกระแสน้ำพัดพาไปสู่วังวนอยู่เรื่อยไป"

ในคำสอนของสังกรจารย์ เจ้าลัทธิวทานตะ ก็ประกาศว่าวิญญาณหรือตัวตนที่เที่ยงแท้เป็นอมตะจะต้องมีอยู่ เพราะถ้ามีฉะนั้นแล้วความรู้จะเป็นไปไม่ได้ กฎของกรรมจะไม่ยุติธรรม การรู้แจ้งโมกษะก็ล้มเหลว เพราะไม่มีหลักการที่แท้จริง ฉะนั้นลัทธินิกายวาทยะและอนันตวาทของพุทธศาสนาจึงประกาศหลักการที่หักล้างทำลายตนเอง

ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า หลักพุทธปรัชญานั้นตั้งอยู่บนรากฐานปัจเจกอาการ คือสิ่งทั้งปวงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นเป็นไป ทั้งชีวิตและปรากฏการณ์ในโลกของวัตถุที่อยู่ภายใต้กฎเดียวกันนี้ พระพุทธเจ้าทรงประณามมิจฉาทิฐิที่สูงสุด โด่งทั้งสงฆ์ คือ สัสสคทิฎฐิและอุจเจตทิฎฐิ ทรงประกาศว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัยและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้ในเรื่องนี้สังสารวัฏฏ์พุทธปรัชญาที่ยืนยันหลักการที่ว่า ในช่วงการเกิดแล้วตายและตายแล้วเกิดนั้น ไม่มีอัตตาหรือตัวตนที่คงที่อยู่ตลอดกาล แต่มีภาวะสืบต่อที่ดำเนินไปไม่ขาดสายเท่านั้น อุปมาดูการเกิดดับของเปลวเทียนซึ่งเป็นไปติดต่อกันอยู่ทุกขณะ คราบเท่าที่ยังมีเหตุปัจจัยต่างๆ เกื้อกูลอยู่

ดังนั้นการเกิดใหม่ตามพุทธปรัชญาจึงหมายถึงการถ่ายถอดนิสสัย อุปนิสัย หรือคุณสมบัติต่างๆ ทางจิตใจ ความร้อนอันเป็นคุณสมบัติมีอยู่กับไฟทุกขณะที่เผาไหม้ ฉะนั้นหลักคำสอนเรื่องกฎของกรรมจึงปฏิเสธทฤษฎีวิญญาณอมตะที่ปรากฏในระบบปรัชญาศาสนาอื่น

๒. กรรมกับการเกิดใหม่

สรรพสัตว์ทั้งหลายที่ยังเข้าไม่ถึงนิพพานนั้น ยังต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏฏ์อยู่เรื่อยไป ทั้งนี้เพราะมีกรรมเป็นปัจจัยให้เกิด เปรียบเสมือนพืชที่จะงอกงามขึ้นได้ต้องอาศัยเนื้อที่ พืช และฮวงในพืช ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๐ หน้า ๒๗๐ ว่า "กรรมจึงชื่อว่าเป็นไร่นา วิญญาณชื่อว่าเป็นพืช ค้นหาชื่อว่าเป็นยาง เจตนา ความปรารถนาประคิมฐานแล้ว เพราะธาตุ

อย่างถาวรของสัตว์พวกที่มีอวิชชาเป็นเครื่องสกัดกั้น มีคตินหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วยประการฉะนี้ จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก"

การเกิดใหม่ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ จิต ซึ่งไม่ใช่ดวงเดิมและไม่ใช่ดวงใหม่ แต่อาศัยของเก่าเกิดขึ้นใหม่ โดยดวงใหม่รับเอาคุณสมบัติของดวงเก่าไว้ เหมือนกับดินมะม่วงกับเมล็ดมะม่วง ดังนั้นการสืบภพสืบชาติและการตั้งสมบารมีจึงเป็นไปโดยอาการเช่นนี้

การเกิดใหม่จะเป็นสัตว์เหล่าไหนนั้นขึ้นอยู่กับกรรมที่ตนเองได้สร้างไว้ การที่สรรพสัตว์ต้องเกิดใหม่ก็เนื่องจากหลงอยู่ในเหตุ ๔ ประการ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๑ หน้า ๒๒๑ คือ

๑. กาโมหะ คือ กาม ได้แก่ ความใคร่ในอารมณ์ที่ก่อให้เกิดกิเลส

๒. กโวหะ คือ กพ ได้แก่ ความต้องการเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้

๓. ทัญญโหหะ คือ ทัญญ ได้แก่ ความเห็นในทางที่ผิด

๔. อวิชาโหหะ คือ อวิชา ได้แก่ ความไม่รู้ ทำให้เกิดความสับสนหลงไปในทาง ที่ผิด

อย่างไรก็ตามสรรพสัตว์มักจะทำหน้าที่ตนเองเคยเกิดมาได้ ทั้งนี้เพราะสัตว์ต่างๆ นั้นขาดสติ มีความไม่รู้สีกตัวอยู่เสมอ แม้ในชีวิตปัจจุบันก็ตาม

๓. จุดมุ่งหมายของการเกิดใหม่

การเกิดใหม่ของสรรพสัตว์เป็นไปตามปัจจัย ในขณะที่เดียวกันก็มีเป้าหมาย คือการพัฒนาคนให้บรรลุถึงความเต็มบริบูรณ์ซึ่งความดี โดยที่จิตปราศจากกิเลสทั้งมวล บริสุทธิ์ผ่องใส มีความพร้อมที่จะออกจากโลกนี้ และไม่หวนกลับมา มีความทุกข์ในโลกนี้อีก ซึ่งจุดมุ่งหมายที่ว่านี้เรียกว่า "นิพพาน"

๔. วัตถุประสงค์ในการเรียนรู้เรื่องกรรม

ปัจจุบันมีค่านิยมที่แพร่หลายในหมู่คนทั่วไปว่า คำสอนทางปรัชญาศาสนาเป็นเรื่องเพื่อฝัน ไม่มีความจริงที่พิสูจน์ทดลองได้ และไม่มีประโยชน์ในการที่จะเสียเวลาศึกษาทำความเข้าใจ พุทธปรัชญามีความเห็นว่าทัศนะดังกล่าวนี้ไม่ถูกต้อง เพราะหลักคำสอนทางปรัชญาศาสนาโดยเฉพาะพุทธปรัชญาอันยืนยันและท้าทายให้บุคคลพิสูจน์ได้ (เอหิปิณฑิกะ) จนประจักษ์แก่ตนเอง เช่น คำสอน

เรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งก็คือกฎแห่งชีวิตของมนุษย์ทุกคนนั่นเอง ดังนั้นการศึกษาพุทธปรัชญาควรจะถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นและประโยชน์ที่สุดทั้งในแง่ส่วนบุคคล และในแง่สังคมส่วนรวม เช่น

๔.๑ เพื่อเป็นการขจัดทัศนคติที่ผิดต่าง ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับชีวิต เช่น

๑. ชีวิตขึ้นอยู่กับกฎธรรมชาติล้วน ๆ เพราะเป็นผลพลอยได้มาจากธรรมชาติ
๒. ชีวิตเป็นสิ่งบังเอิญ ไม่มีความหมายที่สำคัญใด ๆ
๓. ชีวิตเป็นไปโดยอิทธิพลภายนอก หรือโดยพระเจ้าเป็นเจ้าผู้ควบคุมทุกสิ่ง
๔. ชีวิตเป็นไปเพราะกรรมหรือบุญวาสนาในชาติก่อน บุคคลจะเอาชนะแก้ไข เปลี่ยนแปลงมิได้

๔.๒ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนทัศนคติที่ถูกต้อง เช่น

๑. การกระทำ (กรรม) ทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็นตัวกำหนดทิศทางวิถีชีวิตของบุคคลและของสังคมทั้งในแง่ดีและในแง่เลว
๒. วิถีชีวิตเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยการเปลี่ยนแปลงการกระทำของตนเอง ในแง่ที่ดี คนดีกลับเป็นคนเลวและคนเลวกลับเป็นคนดี ก็เพราะผลของการกระทำนั่นเอง ดังนั้นทุกคนจึงสามารถปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ ได้
๓. การเข้าใจในกฎของกรรมจะทำให้บุคคลเป็นคนหนักแน่น เข้าใจในเหตุและผล ไม่เป็นคนเชื่อง่ายหรือมง่าย หรือฝากความหวังใจ ๆ ไว้กับสิ่งภายนอก
๔. ทำให้เชื่อว่า ผลสำเร็จในทุกด้านของชีวิตเกิดขึ้นเพราะการกระทำ คนเราต้องพึ่งตนเองเป็นหลัก มีความเพียร มีใจหวังผลด้วยการรอคอยหรือสร้างวิมานในอากาศ
๕. ทำให้เชื่อว่า ความสุข ความทุกข์ ตลอดจนความสงบเรียบร้อย หรือความทุกข์ร้อนวุ่นวายในชีวิตส่วนตัวของบุคคล หรือในส่วนสังคมมีมูลเหตุมาจากการกระทำของบุคคลในสังคม และเป็นสิ่งที่ผู้พยายามอยู่เสมอจะแก้ไขปรับปรุงให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้

๖. ทำให้บุคคลเป็นคนที่เชื่อมั่นในตนเอง เป็นผู้รู้จักหน้าที่และมีความรับผิดชอบ ในการกระทำของตนเอง ไม่โอนความผิดพลาดให้บุคคลอื่นหรือถึงภายนอกใด ๆ
๗. ทำให้ตระหนักว่าพระเจ้าในความหมายที่แท้ก็คือกฎของกรรมนี้เอง หรือ คำนี้ถึงความจริงที่ว่ากรรมทำให้บุคคลเกิด บุคคลมีกรรมเป็นตัวชี้นำ มีกรรมเป็นค่าพันธุ์ และมีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย

๕. กรรมที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

กรรมที่มนุษย์ควรนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมี ๒ ประการ คือ กรรมที่อำนวยความสะดวกให้ในปัจจุบันและกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขทั้งในส่วนบุคคลและสังคม

๕.๑ กรรมที่อำนวยความสะดวกให้ในปัจจุบันมี ๔ ประการ คือ

๑. ความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาในการปฏิบัติหน้าที่การงาน หรือการประกอบอาชีพอื่นใด ต้องเป็นผู้ไม่ท้อถอย ไม่คลั่งวันประกันพรุ่ง เป็นผู้มี ความคล่องตัว ให้ความสำคัญและความชำนาญในงาน ตลอดจนความรอบรู้อยู่เสมอ (อุฏฐานสัมปทา)
๒. การรู้จักรักษาคุ้มครองสิ่งที่ได้มาไม่ว่าจะเป็นความรู้ เกียรติคุณชื่อเสียง หรือทรัพย์สินสมบัติอื่นๆ (อารักขสัมปทา)
๓. รู้จักเลือกคบคนคบคนดีเป็นมิตร อย่างเขินอายด้วยหูเบาใจร้อน หรือตัดสินด้วยลักษณะผิวเผินภายนอก ควรพยายามเรียนรู้เข้าใจบุคคลและเลือกคบคนไม่ว่าจะแง่การเลือกคู่ชีวิต การประกอบธุรกิจการงานทั่วไป (กัลยาณมิตรคตา)
๔. ใช้ชีวิตให้เหมาะสมต้องรู้จักสถานภาพของตนเอง กำหนดารับร่ายจ่ายให้พอดี ไม่ควรให้ผิดเคืองหรือหุ้มเพื่อจนเกินไป รู้จักการเก็บออมและการบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่ครอบครัว และสาธารณชน (สมชีวิตา)

๕.๒ กรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขทั้งในส่วนบุคคลและสังคม ๓ ประการ คือ

๑. กายกรรมที่ดี ประกอบด้วย

- ๑) ความมีเมตตากรุณา รู้จักสงเคราะห์ อนุเคราะห์ผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว งดเว้นการเบียดเบียนกดขี่ ข่มเหงหรือทำร้ายผู้อื่นและสัตว์อื่น
- ๒) เคารพในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินผู้อื่น ประกอบการทำงานที่สุจริต งดเว้นจากการฉ้อฉล คดโกงหลอกลวงและการโจรกรรมทุกประเภท
- ๓) เคารพในกรรมสิทธิ์ของสตรี ด้วยการอินดีในภรรยาของตน ให้เกียรติและ สักดิ์ศรีแก่สตรีเพศ งดเว้นการล่วงละเมิดประเพณีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และหลักศีลธรรม

๒. การกระทำทางวาจาที่ดี (วจีกรรม) ประกอบด้วย

- ๑) ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ ไม่กล่าวเท็จ หรือการให้เท็จ เพราะเหตุเพื่อตนเอง เพื่อคนอื่น หรือเพื่อผลประโยชน์ใด ๆ
- ๒) พูดเฉพาะคำที่ส่งเสริมตามศีลธรรม และความเข้าใจดีร่วมกัน งดเว้นคำพูดส่อเสียด ยุยงให้แตกแยกเข้าใจผิด
- ๓) พูดคำที่ไพเราะ รื่นหูเป็นที่น่าฟัง งดเว้นคำที่หยาบโลน หรือกระด้าง อันแสดงถึงความห่อ้ง อวดดี
- ๔) พูดคำจริงมีเหตุผล หลีกเลี่ยงการพูดคำเพื่อเชื่อไว้ถาระประโยชน์

๓. การกระทำทางใจ (มโนกรรม) ประกอบด้วย

- ๑) ไม่คิดเห็นแก่ได้หรือละโมภโลกมาก ปรารถนาความสุขแก่ทุกคน พัฒนาความรักสากลในสิ่งมีชีวิตทั้งปวง
- ๒) ไม่คิดอิจฉาพยาบาทหรือคิดร้ายผู้อื่น แต่ควรยินดีในความสำเร็จของคนอื่นด้วยนุกตาจิต
- ๓) มีความคิดเห็นถูกต้อง โดยชอบตามธรรม ละซึ่งทัศนคติผิด เช่น ทัศนคติว่า "ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว" หรือว่า "ผลกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

๖. วิจารณ์กฎแห่งกรรมในพุทธปรัชญา

หลักคำสอนเรื่องกรรมถือว่าเป็นกฎ(Law) อันเป็นความจริงประจักษ์ที่ทุกคนสามารถพิสูจน์ได้ มิใช่เป็นเพียงทฤษฎี(theory) ที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ และเรื่องกรรมนี้ถึงแม้ว่าปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระเวทและอุปนิษัตของฮินดู เช่น ในเรื่องมรรค ๓ ที่เชื่อว่าจะนำไปสู่ความรู้แจ้งสูงสุด ได้แก่

๑. กรรมมารคา ทางคือ การกระทำ หรือประกอบหน้าที่การงาน
๒. กักคิมารคา ทางคือปฏิบัติแสดงความเคารพ กักคิต่อพระเจ้า
๓. ชญามารคา ทางคือปัญญานำไปสู่การรู้แจ้ง

ซึ่งเป็นคำสอนที่คล้ายคลึงกันระหว่างพุทธและฮินดู โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่อง "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" อย่างไรก็ตาม ในพุทธปรัชญามีหลักคำสอนที่แตกต่างออกไปจากทัศนะเดิมของกัทธิพราหมณ์และปรัชญาฮินดู เฉพาะประเด็นที่สำคัญๆ หลายประการ ทั้งการปฏิเสธ และการส่งเสริมหรือยอมรับ เช่น

๖.๑ การปฏิเสธ

- ๑) พุทธปรัชญาปฏิเสธทฤษฎีพระเจ้าบัญชา หรือทฤษฎีปฐมเหตุของสิ่งใด ๆ
- ๒) ปฏิเสธทฤษฎีที่ว่า ผลทุกอย่างเนื่องมาจากเหตุในชาติก่อน (ลัทธิปุตเพกคเหตุ)
- ๓) ปฏิเสธทฤษฎีจักรกลนิยมและวิญญูนิยม ในแง่ที่ว่า ทุกสิ่งในชีวิต ความเป็นไปในชีวิตก็เช่นเดียวกับปรากฏการณ์ในธรรมชาติ คือ เป็นไปเพราะการเปลี่ยนแปลงของวัตถุล้วนๆ แบบเครื่องจักรกล
- ๔) ปฏิเสธทฤษฎีความบังเอิญ (อเหตุกเหตุ) เช่น ทำดีอาจไม่ได้ดี ทำชั่วอาจได้ดี เป็นต้น หรือทัศนะที่ว่า เมื่อบุคคลเกิดบ่อยๆ ครั้งเข้า ในที่สุดก็จะถึงความบริสุทธิ์เอง (สังสารวัฏ)
- ๕) ปฏิเสธทฤษฎีความบาป(sin) การลงโทษนิรันดรและอาณัติจักรนิรันดร ซึ่งมีลักษณะเป็นสัสตคติฎฐิ (eternalism)
- ๖) ปฏิเสธทฤษฎีทุนิยม (pessimism) ที่ว่า ทุกสิ่งดีพร้อมแล้วโลกนี้คือสวรรค์
- ๗) ปฏิเสธทฤษฎีที่ว่า มนุษย์ถูกจำกัดบังคับโดยธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมภายนอก ไม่มีเจตจำนงอิสระในการเลือก

๖.๒ การส่งเสริมและยอมรับ

- ๑) ทุทธปรัชญาส่งเสริมหลักคำสอนเหตุผลนิยม (เหตุกาท) และกฎแห่งกรรม ซึ่งก็คือกฎแห่งเหตุผลที่เป็นไป เพราะมีความสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งทั้ง ๒ มิใช่เป็นไป เพราะเทวบัญชา หรือความบังเอิญ
- ๒) ส่งเสริมความรับผิดชอบที่บุคคลต้องมีต่อการกระทำของตนเอง เพราะกฎแห่งกรรม ในพุทธปรัชญาชี้ว่าการกระทำ(กรรม) คือตัวกำหนดวิถีชีวิตของบุคคลและแนวโน้มทางสังคมในทุกรูปแบบ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ระหว่างสถาบัน และประเทศมีมูลเหตุสำคัญอยู่ที่การกระทำของมนุษย์เอง
- ๓) ส่งเสริมหลักศีลธรรมและจริยธรรมอันเป็นไปเพื่อความสงบสุขของปัจเจกชน และของสังคมโดยรวม โดยเห็นว่าการกระทำทุกชนิดมีผลไม่สูญเปล่า ทำดีได้ดีคือความสุขสำราญ ความมีสุติธรรมเพิ่มขึ้นในจิตใจ
- ๔) ส่งเสริมหลักการพัฒนาความก้าวหน้าในส่วนบุคคลและส่วนสังคม กฎแห่งกรรม มิใช่กฎแห่งความสิ้นหวัง แต่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงสิ่งที่ไม่ดีไม่เจริญ ให้ไปในแนวทางที่ดียิ่งขึ้นได้ โลกและชีวิตลิขิตโดยการกระทำของมนุษย์(กรรมลิขิต) จึงเป็นอำนาจหน้าที่ของมนุษย์โดยตรง
- ๕) ทุทธปรัชญายอมรับว่า ในขั้นต้นบุคคลลงเคราะห์กรรมที่เลวหรือหยาบ ซึ่งเป็น ไปเพื่อความทุกข์ทรมาน การเบียดเบียน กดขี่ และความผิดหวังของคนและคนอื่น ในขณะที่เดียวกันให้เพิ่มกรรมดี แต่ในขั้นสูงเน้นให้ดำเนินชีวิตด้วยอยู่เหนือกรรม (ปัญญูปาปพหีน)
- ๖) ยอมรับว่ากฎแห่งกรรมสัมพันธ์กับการเกิดใหม่(สังสารวัฏฏ์) เพราะกรรมคือเจตนา และเจตนาเป็นสิ่งที่เกิดพร้อมกันกับจิต และเมื่อตายเจตนาซึ่งมีวิบากของกรรมต่าง ๆ อยู่จะส่งภาวะอุปนิสัยอันแนบแน่นสืบต่อไปไม่ขาดสาย แต่พุทธปรัชญาปฏิเสธ อัดคาหรืออาดมันที่เที่ยงแท้อย่างที่ปรัชญาฮินดูอินฮัน
- ๗) ยอมรับว่ากฎแห่งกรรมเป็นกฎที่ครอบคลุม ไม่เฉพาะวิถีชีวิตของมนุษย์สัตว์เท่านั้น แม้เทวดาและพรหม ก็อยู่ภายใต้กฎอันเดียวกันนี้ พระอรหันต์ ผู้รู้แจ้งธรรมถึงที่สุดแล้วเท่านั้น จึงจะอยู่เหนือกฎนี้ได้

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักศึกษาสงบจิตใจ และพิจารณาการดำเนินชีวิตของคนว่าที่ตัวเรานั้นสุขหรือทุกข์ เพราะเหตุใด เรามีชีวิตอยู่เพื่ออะไร เกี่ยวข้องกับกรรมหรือไม่ และจะมีวิถีทางในการแก้ไขหรือปรับปรุงการดำเนินชีวิตของคนเพื่อไปสู่เป้าหมายอย่างสูงสุดอย่างไร

คำถามท้ายบท

๑. กิเลส กรรม และวิบาก มีความสัมพันธ์กันในเชิงเหตุผลอย่างไร อธิบายให้ชัดเจน
๒. จงวิเคราะห์ทัศนะเรื่องความตายและชีวิตใหม่ในแง่ที่เกี่ยวกับการให้ผลของกรรม
๓. กฎแห่งกรรมในพุทธปรัชญา มีหลักการขัดแย้งกับคำสอนเรื่องวิญญาณอมตะหรืออาตมันของฮินดูอย่างไรบ้าง อธิบาย?
๔. จงกล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษาเรื่องกรรมมาพอเป็นที่เข้าใจ?
๕. กฎแห่งกรรมสัมพันธ์กับพฤติกรรมและความสุข ความทุกข์ของบุคคลอย่างไรบ้าง อธิบาย
๖. กรรมหรือการกระทำเช่นไรบ้าง ที่ส่งเสริมความสุขความสำเร็จในชีวิตโดยทั่วไปของบุคคล อธิบายให้ชัดเจน ?

“...บุคคลเป็นชวานาก็เพราะกรรม

เป็นศิลปินก็เพราะอาชีพที่ทำ (กรรม)

เป็นพ่อค้าก็เพราะอาชีพที่ทำ (กรรม)

เป็นกรรมกรก็เพราะอาชีพที่ทำ (กรรม)

เป็นโจรก็เพราะอาชีพที่ทำ (กรรม)

เป็นผู้ปกครองคนก็เพราะอาชีพที่ทำ (กรรม)

ผู้ฉลาดทั้งหลาย เห็นแจ้งในปฏิของสมุปบาท ฉลาดในกรรมและวิบากย่อมเห็น

กรรมนั้นแจ้งชัดตามความเป็นจริง โลกเป็นไปเพราะกรรม หมู่สัตว์เป็นไป

แตกต่างกันเพราะกรรม สัตว์ทั้งหลายถูกกรรมของตนเองผูกมัดไว้เหมือนลิ่ม

สลักของรถที่กำลังแล่นไปอยู่ฉะนั้น”

(มัชฌิมนิกาย มัชฌิมนิพพานสูตร ๑๓/๗๐๗/๖๔๔)